

БЕЗГРОМАДЯНСТВО В УКРАЇНІ

ДАЙДЖЕСТ • 2 КВАРТАЛ 2024

Напрямок допомоги особам без громадянства
благодійного фонду «Право на захист»

ЗМІСТ

Вступ	3
Документування	4
СТАТИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	6
НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ ОСОБАМИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА	7
Адвокація	8
СУДОВА ПРАКТИКА	11
ВАЖЛИВІ ЗАХОДИ	12
Новини	15
Ми у ЗМІ	17
ІСТОРІЯ БЕНЕФІЦІАРА	19

ВСТУП

Експерти Фонду працюють в межах глобальної кампанії IBelong¹ з використання безгромадянства у всьому світі та здійснюють надання правової та інших видів допомоги особам без громадянства та під ризиком безгромадянства з метою розв'язання проблеми безгромадянства та забезпечення прав таких людей в Україні.

Наші бенефіціари — люди, які з різних причин не визнаються громадянами жодної держави світу та не мають документів, що посвідчують особу, громадянство чи статус безгромадянства. Вони належать до вразливих категорій суспільства й потребують допомоги як із документуванням, так і в реалізації інших фундаментальних прав.

Ми надаємо таким людям правову допомогу щодо звернення на процедуру визнання особою без громадянства або встановлення належності до громадянства України та оформлення паспорта громадянина України у випадку наявності права на громадянство України. Окрім цього, з 2024 року бенефіціарам допомагають отримати доступ до медичної допомоги, соціального забезпечення, освіти, працевлаштування тощо.

Наші фахівці працюють в 10 областях України: Київська, Вінницька, Дніпропетровська, Сумська, Львівська, Полтавська, Харківська, Чернівецька, Черкаська, Чернігівська.

¹ Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, <https://www.unhcr.org/ibelong/>.

ДОКУМЕНТУВАННЯ

З 1 квітня по 30 червня .2024 року за результатами роботи з надання правової допомоги бенефіціарами отримано:

10

свідоцтв про народження

14

довідок про звернення за визнанням особою без громадянства

35

посвідок на тимчасове проживання

36

паспортів громадянина України

Загальна тенденція документування осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства зазвичай складна й довготривала. Певною мірою це зумовлено складністю ідентифікації таких осіб, які часто не мають жодних документів про факти їхнього життя. Існують також адміністративні перешкоди доступу до процедур документування. Це спричиняє ризик порушення їхніх прав та унеможливорює доступ до більшості державних послуг і забезпечення.

ДОКУМЕНТИ, ЩО ПОСВІДЧУЮТЬ ОСОБУ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Ці документи надають право особам без громадянства реалізовувати свої права, однак шлях до їх отримання довгий і непростий.

ПОСВІДКА НА ТИМЧАСОВЕ ПРОЖИВАННЯ

Оформлюють після завершення процедури визнання особою без громадянства на один рік. Уперше безоплатно, повторно — 1 056 грн.

ПОСВІДКА НА ПОСТІЙНЕ ПРОЖИВАННЯ

Оформлюють після отримання дозволу на імміграцію та двох років законного проживання на території України. Уперше — безоплатно, повторно — 1 151 грн.

ПОСВІДЧЕННЯ ОСОБИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ДЛЯ ВИЇЗДУ ЗА КОРДОН

Оформлюють тільки після отримання посвідки на тимчасове або постійне проживання й лише на термін їхньої дії. Вартість — 6 867 грн.

СТАТИСТИКА ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

116

заяв про визнання особою без громадянства подано

58

рішень про визнання особою без громадянства прийнято

5

особам відмовлено у визнанні особою без громадянства

73

посвідок на тимчасове або постійне проживання видано

37

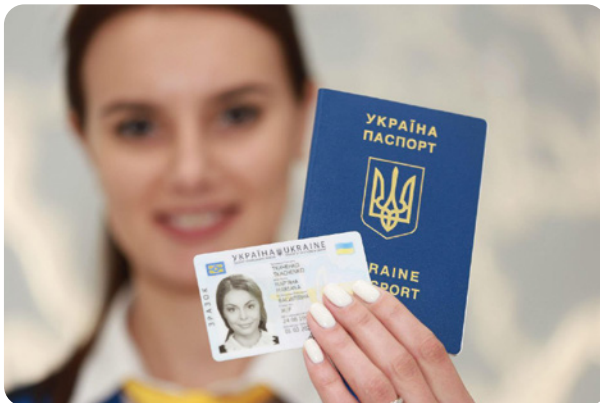
посвідчень особи без громадянства для виїзду за кордон видано

НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ ОСОБАМИ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

У загальному порядку після спливу трирічного терміну з моменту визнання особою без громадянства в Україні такі люди мають право на прийняття до громадянства України в порядку статті 9 Закону України «Про громадянство України». У зв'язку із запровадженням обов'язку складання іспитів на знання основ Конституції України, історії України та рівня володіння державною мовою особам без громадянства в Україні дуже важко реалізувати це право.

Передусім це зумовлено вразливістю та низьким рівнем освіченості цих людей, відсутністю протягом багатьох років доступу до освіти, а також дуже високими зборами за складання цих іспитів (зараз загальна сума оплати становить близько 18 000 грн).

АДВОКАЦІЯ

Для сприяння розв'язанню проблеми безгромадянства в Україні на національному рівні експерти Фонду здійснюють аналіз законодавства та його реалізації щодо доступу осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства до процедур документування та належного забезпечення їхніх прав.

Протягом II кварталу 2024 року було прийнято такі нормативно-правові акти, положення яких впливають на правове становище осіб без громадянства, під ризиком безгромадянства та недокументованих громадян України:

Порядок реалізації експериментального проекту з державної реєстрації актів цивільного стану та видачі документів про державну реєстрацію актів цивільного стану за межами України з проставленням апостиля, затверджений постановою КМУ від 12 липня 2024 р. № 817

12 липня 2024 року Кабінет Міністрів України затвердив Порядок реалізації експериментального проекту з державної реєстрації актів цивільного стану та видачі документів про державну реєстрацію актів цивільного стану за межами України з проставленням апостиля. Він набирає чинності з 20 серпня 2024 року. Метою реалізації проекту є забезпечення можливості, спрощення умов та порядку отримання документів про державну реєстрацію актів цивільного стану громадянами України, які перебувають за межами України, українського зразка. Зазначену послугу надаватиме відокремлений підрозділ державного підприємства, що належить до сфери управління Міністерства юстиції та відповідно до Закону України

«Про державну реєстрацію актів цивільного стану» та інших законодавчих актів у сфері державної реєстрації актів цивільного стану. Зокрема, такі зміни потенційно можуть сприяти документуванню недокументованих громадян України з тимчасово окупованих територій.

Порядок складання іспитів з основ Конституції України, історії України, затверджений постановою КМУ від 30 травня 2024 р. № 620

Зазначеним Порядком регламентується процедура складання іспитів з основ Конституції України, історії України, що необхідно для прийняття до громадянства України. Так, для складання цих іспитів необхідно сплатити три розміри прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на 1 січня календарного року за кожен іспит, тобто на цей час в це близько 9 000 грн. Водночас зазначені Порядки звільняють від оплати за складання іспитів певні вразливі категорії осіб, зокрема тих, кого визнано біженцями або яким надано притулок в Україні. Однак особи без громадянства, визнані в Україні, зобов'язані сплачувати збір у повному обсязі, що негативно впливає на їхній доступ до процедури прийняття до громадянства України.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку»

Серед іншого Законом вносяться зміни до статті 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», якими в умовах воєнного стану оформлення паспорта громадянина України відокремленим підрозділом Державної міграційної служби України, громадянам України чоловічої статі віком від 18 до 60 років здійснюється за умови наявності у вказаних осіб військово-облікових документів. Після набуття чинності Законом,

такі категорії осіб будуть зобов'язані стати на військовий облік громадян України, отримати військово-облікові документи і лише після цього мати право звернутися для оформлення паспорта громадянина України. Однак, оскільки такі особи не мають документів, що посвідчують особу та громадянство, а також відсутність у держави відповідної інформації про цих людей, виникає проблема реалізації, покладеного Законом військового обов'язку та отримання військово-облікових документів і відповідно проблема оформлення паспорта громадянина України. Водночас навіть у разі отримання таких документів ДМС не буде мати можливість перевірити їхню належність неідентифікованому заявнику. Таким чином, виникає необхідність врегулювання процедури звернення для оформлення паспорта громадянина України та процедури отримання військово-облікових документів для зазначеної категорії заявників, урахуваючи їхнє складне правове становище.

СУДОВА ПРАКТИКА

Адвокати Фонду оскаржували неправомірні відмови в прийнятті документів на процедуру визнання особою без громадянства в судовому порядку.

Протягом II кварталу 2024 року рішенням Хмельницького окружного адміністративного суду визнано протиправним і скасовано рішення Кам'янець-Подільського відділу Управління Державної міграційної служби в Хмельницькій області про відмову в прийнятті документів про визнання особою без громадянства та зобов'язано прийняти та розглянути заяву про визнання заявника особою без громадянства. Аналогічні рішення прийняті також Чернівецьким окружним адміністративним судом (Справа № 600/4060/23-а від 24.01.2024) та Одеським окружним адміністративним судом (Справа № 420/9913/22 від 07.04.2024).

У зазначених рішеннях суди наголошують:

- Уповноваженим органом проігноровано вимоги Порядку розгляду заяв визнання особою без громадянства, які покликані захистити недокументовану особу від необґрунтованих законом відмов у прийнятті документів.
- Уповноваженим органом не виконано покладеного на нього обов'язку щодо збору інформації про країну або місце попереднього постійного та довгострокового проживання позивача, а також наявність чи відсутність громадянства іншої країни.

Рішення
Хмельницького
окружного
адміністратив-
ного суду

ВАЖЛИВІ ЗАХОДИ

✓ У квітні експерти БФ «Право на захист» провели дводенний тренінг «Забезпечення доступу осіб без громадянства, біженців та шукачів захисту до реалізації фундаментальних прав під час воєнного стану» для працівників регіональних представництв Уповноваженого ВРУ з прав людини. Під час тренінгу говорили про права осіб без громадянства в Україні, вплив війни на виникнення безгромадянства, проблематику документування таких людей, труднощі, з якими стикаються особи без громадянства, та шляхи їх вирішення.

На захід також завітав і поділився своєю історією бенефіціар Андрій Лі, який отримав статус особи без громадянства і з яким працюють наші юристи. Чоловік майже 30 років прожив в Україні без жодного документа

й упродовж цього часу самостійно намагався виправити ситуацію, однак постійно отримував відмови. Тільки у 2022 році з допомогою юристів він був визнаний особою без громадянства й зміг врегулювати свій статус на території України. Андрій Лі розповів, що без документів не міг отримати медичну допомогу, знайти офіційну роботу чи відкрити банківський рахунок. Сьогодні він на шляху до набуття громадянства України й отримання паспорта.

✓ **У червні експерти провели в Києві тренінг «Роль правоохоронної системи у забезпеченні прав осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства в умовах воєнного стану в Україні» для працівників правоохоронних органів.**

Метою такого заходу стало ознайомлення працівників різних підрозділів Національної поліції України з тематикою безгромадянства, правовим статусом осіб без громадянства та під ризиком безгромадянства. Адже висвітлення й спільне обговорення цих тем може допомогти запобігти неправомірному затриманню таких людей, сприяти дотриманню їхнього права на свободу пересування, особливо під час дії воєнного стану.

«Це перший тренінг, який ми організували саме для працівників правоохоронних органів. І вважаємо, такий досвід є важливим, як для нас, так і для них. Роль правоохоронних органів — забезпечення правопорядку та безпеки. Водночас, вони мають дотримуватися прав людини. Тому наше завдання на тренінгу — висвітлити поняття й статус осіб без громадянства, що має запобігати неправомірному затриманню недокументованих осіб без громадянства, сприяти дотриманню їхнього права на свободу пересування, особливо під час воєнного стану» — зазначила керівниця напряму Софія Кордонець

✓ У липні, у місті Харків БФ «Право на захист» провів круглий стіл «Права особи, що втратила паспорт: між деклараціями та реальністю».

Метою круглого столу було обговорення питань, пов'язаних з обмеженням прав осіб, які втратили або ніколи не мали паспорта громадянина України, напрацювання шляхів їхнього вирішення. Так, експерти напряду розповіли про проблемні питання забезпечення прав осіб без громадянства та недокументованих осіб та основні кроки, необхідні для викорінення безгромадянства в Україні.

НОВИНИ

✓ БФ «Право на захист» став членом Глобального альянсу з викорінення безгромадянства (Global Alliance to End Statelessness). Це платформа, що має об'єднати різні організації зі всього світу, які працюють у напрямі подолання безгромадянства. Альянс організацій прагне прискорити пошук рішень, які допоможуть розв'язати цю проблему. Його кінцева мета полягає в тому, щоб кожен міг користуватися правом на громадянство без будь-якої форми дискримінації.

«Вступ до Глобального альянсу з викорінення безгромадянства дасть нам змогу навчатися кращих практик від інших країн, спільно об'єднувати зусилля для розв'язання проблеми безгромадянства»

Софія Кордонєць, керівниця напрямку допомоги особам без громадянства

✓ У червні керівниця напрямку Софія Кордонєць стала спікеркою в 11 й 12 онлайн-курсах про безгромадянство, що організовані Міжнародним інститутом гуманітарного права (International Institute on Humanitarian Law) поділилася знаннями та досвідом щодо причин виникнення безгромадянства, а також розповіла про успішні практики подолання безгромадянства в Україні та за кордоном.

✓ У червні керівниця напряму допомоги особам без громадянства Софія Кордонець взяла участь у Глобальних консультаціях УВКБ ООН з неурядовими організаціями у Женеві. Зокрема під час заходів говорили про зростання безгромадянства та важливість підвищення пріоритету тематики під час Діалогу Верховного комісара у 2026 році.

Також спікери наголосили, що після завершення кампанії #IBelong, УВКБ ООН має продовжувати та посилювати свою увагу до вирішення безгромадянства. Це потребує сильного керівництва, взаємодії між підрозділами та збільшення потенціалу в усіх операціях.

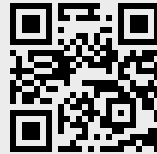
✓ БФ «Право на захист» став членом Консультативного комітету Європейської мережі безгромадянства (European Network on Statelessness), який надає Секретаріату організації вказівки й підтримку, щоб допомогти подолати безгромадянство в Європі. До складу комітету входять представники як неурядових організацій, громадських організацій, тих, хто провадить зміни, так і експерти з питань, що забезпечує різноманітність поглядів і досвіду. Це допомагає визначити пріоритети й спланувати реалізацію діяльності там, де це найбільше потрібно у сфері розв'язання проблеми безгромадянства.

МИ У ЗМІ

Наприкінці 2023 року БФ «Право на захист» оголосив конкурс мінігрантів на створення й розповсюдження матеріалів про явище безгромадянства та осіб без громадянства, аби підсвітити цю проблему в Україні та наголосити на труднощах, з якими стикаються такі люди. Переможцями конкурсу стало троє учасників. Двоє з яких протягом II кварталу 2024 року вже встигли реалізувати свої ідеї.

Зокрема, видання «Українська правда.Життя» опублікувало чотири статті про людей, які стикнулись з безгромадянством та з якими співпрацює БФ «Право на захист». Зокрема, у матеріалах йдеться про життєві історії,

Історії людей,
які стикнулись
із безгрома-
дянством

проблеми та труднощі, з якими вони стикнулися. А наші експерти пояснили юридичні аспекти цієї проблеми та поділились своїми міркуваннями щодо того, як можна побороти безгромадянство в Україні.

Також у межах конкурсу у ефірі «5 каналу» вийшло три телевізійні сюжети про явище безгромадянства та людей, які з ним стикнулися. У них наші бенефіціари поділились своїми життєвими історіями та проблемами, з якими вони стикнулись, не маючи документів та громадянства. Експерти, своєю чергою, прокоментували юридичні особливості їхніх справ та розповіли, як діяти людям, які опинилися у схожих ситуаціях.

ІСТОРІЯ БЕНЕФІЦІАРА

До БФ «Право на захист» звернувся пан Сергій із проханням допомоги отримати паспорт, оскільки без нього він не може оформити ані інвалідність, ані пенсію.

Чоловік народився в Україні та прожив на Київщині все своє життя — 61 рік. Працював на багатьох сільськогосподарських підприємствах трактористом. Паспорт громадянина СРСР отримував у 1980 році. З 2000 року через проблеми зі здоров'ям пан Сергій почав пересуватися на кріслі колісному. У міграційній службі йому відмовляли в обміні паспорта СРСР на новий, оскільки він не міг підтвердити належність до громадянства України. Він не мав реєстрації місця проживання станом на 24.08.1991 рік, що є передумовою належності до громадянства України відповідно до ст. 3 Закону України «Про громадянство України».

Унаслідок повномасштабного вторгнення село, де проживав пан Сергій, окупували. У цей страшний період його документи й речі було знищено, зокрема свідоцтво про народження, паспорт СРСР і трудову книжку. Допоміг чоловік адвокат напряму. Фахівець повторно отримав його свідоцтво про народження, зібрав необхідні документи з місць проживання та роботи й подав до суду заяву про встановлення факту проживання на території України станом на 24 серпня 1991 року. На підставі позитивного рішення суду адвокат отримав довідку в міграційній службі про те, що пан Сергій є громадянином України. Після цього було подано документи для оформлення паспорта, який чоловік отримав у найкоротший термін.

**НАПРЯМ ДОПОМОГИ ОСОБАМ
БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА
БФ «ПРАВО НА ЗАХИСТ»**

+38 044 337 17 63

sta@r2p.org.ua

Більше про нашу діяльність
читайте на сайті

